

УДК 37.0:37.013(477)

Н. В. Петренко
ORCID iD 0000-0002-5417-2612

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

На базі дослідження вітчизняних вчених і фахівців в освітній галузі у статті розглянуто проблему професійної компетентності викладачів фізичного виховання, науково-педагогічна діяльність яких сприяє розвитку вищого навчального закладу та спрямована на підвищення якості навчання студентів, що забезпечує конкурентоспроможність і престижність самого вищого навчального закладу.

Ключові слова: здоровий спосіб життя; освіта; професійна компетентність; фізичне виховання.

Вступ. Вищі навчальні заклади як соціальні інститути об'єднують науково-педагогічних працівників, що мають спільні інтереси та мету діяльності, але характеризуються різнобічністю напрямів викладацької діяльності. Науково-педагогічна діяльність викладачів вищої школи сприяє розвитку вищого навчального закладу та спрямована на підвищення якості навчання студентів, надання освітніх послуг, що забезпечує конкурентоспроможність і престижність самого вищого навчального закладу. Отже, становлення й успішний розвиток кожного вищого навчального закладу визначається, перш за все, професійно-кваліфікаційними якостями персоналу, його інтелектуальним потенціалом, професійною компетентністю науково-педагогічних кадрів.

Розглядаючи професійну компетентність науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, варто підкреслити, що рівень такої компетентності значною мірою визначається психолого-педагогічною складовою, оскільки, як показують дослідження і практика, значна кількість представників професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів непедагогічного профілю не мають педагогічної освіти, що приводить до зниження ефективності навчального процесу. Значною мірою це стосується викладачів фізичного виховання, оскільки прорахунки в їх професійно-педагогічній діяльності можуть відбитися на здоров'ї студентів.

Мета статті: розкрити основні аспекти пошуку вітчизняних учених і фахівців у галузі освіти щодо проблеми розвитку професійної компетентності викладачів фізичного виховання.

Професійна компетентність викладачів фізичного виховання. Проблемі професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання, вчителів фізичної культури завжди приділялася належна увага у педагогічній теорії. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту була предметом наукового дослідження таких вчених, як: Л. О. Демінська, Р. П. Карпюк, Р. В. Клопов, Ю. О. Коваленко, А. П. Конох, Г. О. Остапенко, О. П. Панасюк, С. Ю. Путров, Л. П. Сущенко та інших.

Ефективність професійної діяльності значною мірою визначає професійна компетентність фахівця фізичного виховання та спорту, яка являє собою інтегровану особистісну якість особи (її капітал), яка формується на етапі навчання, остаточно сформується і розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань (Сисоєва С. О., 2015, с. 7).

До проблеми компетентної освіти зверталися у своїх працях Н. М. Бібік, І. А. Зимняя, І. Г. Єрмаков, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, А. В. Хуторський та інші.

Проблема формування різних видів компетентностей у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлена у працях вітчизняних учених Н. М. Самсутіної, Л. О. Коновальської, Н. С. Сударевої, Д. Є. Вороніна та інших.

Досліджуючи проблему формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, Л. О. Коновальська зазначає, що поняття «методична компетентність майбутніх учителів фізичної культури» варто трактувати як інтегративну якість особистості, досягнуту в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, яка характеризується сукупністю знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури, необхідних для якісного викладання предмету «Фізична культура», для надання методичної допомоги учням щодо їх самостійних занять фізичними вправами, батькам щодо виховання здорових нащадків, педагогічному колективу у проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня (Коновальська Л. О., 2011, с. 4).

Дослідницею визначено структурні компоненти методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний), а також конкретизовано критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін

У дисертаційному дослідженні Н. С. Сударевої поняття «професійна компетентність майбут-

ного фахівця із спортивно-оздоровчого туризму» розглядається як інтегративна характеристика професійних якостей особистості студента, що відображає його ставлення до туристської діяльності, рівень знань, умінь та навичок, індивідуальні здібності для її здійснення, організації та проведення спортивно-оздоровчих програм з метою відновлення фізичних і психічних сил людини (Сударєва Н. С., 2011, с. 7). Дослідниця визначила структурні компоненти професійної компетентності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму (мотиваційний, когнітивний, креативно-діяльнісний, рефлексивний), з'ясувала критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах (Сударєва Н. С., 2011, с. 4).

Н. С. Сударєва відокремила організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму, а саме (Сударєва Н. С., 2011, с.12): 1) розвиток особистості студента на основі гуманізації й гуманітаризації освітнього процесу з урахуванням майбутньої діяльності у галузі спортивно-оздоровчого туризму 2) організація співпраці, орієнтованої на створення ситуації успіху у майбутній професійній діяльності у галузі спортивно-оздоровчого туризму.

Проблему формування професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки досліджувала Н. М. Самсутіна, яка на підставі теоретичного аналізу та власного досвіду викладацької діяльності поняття «професійні функціональні компетентності майбутніх учителів фізичної культури» визначила як інтегративні характеристики особистісних і професійних якостей студентів вищих навчальних закладів, які дозволяють їм реалізувати загальнопедагогічні (навчальну, виховну, організаційну, розвивальну, планувальну, контрольну, комунікативну, дослідницьку) та специфічні (функцію допомоги та страхівки при виконанні учнями фізичних вправ, здоров'язбережувальну, профілактичну та суддівську) функції вчителя фізичної культури у майбутній педагогічній діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі (Самсутіна Н. М., 2011, с. 6).

Дослідницею визначено структурні компоненти професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури (мотиваційний, когнітивний та діялісно-практичний), а також критерії відображають (Самсутіна Н. М., 2011, с.8): ступінь сформованості мотивації студентів до виконання професійних функцій; ступінь оволодіння студентами знаннями, необхідними для виконання професійних функцій учителя фізичної культури; рівень загальної фізичної підготовленості студентів ступінь сформованості належних умінь та навичок студентів, необхідних для виконан-

ня загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури), показники та рівні сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки (Самсутіна Н. М., 2011, с. 4).

Досліджуючи проблему формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання, Д. Є. Воронін під поняттям «здоров'язберігаюча компетентність» розуміє інтегральну, динамічну рису особистості, що проявляється у здатності організувати здоровий спосіб життя й регулювати здоров'язберігаючу діяльність; адекватно оцінювати свою поведінку, а також вчинки й погляди навколишніх; зберігати та реалізовувати власні здоров'язберігаючі позиції у різних, зокрема, несприятливих умовах, виходячи з особисто усвідомлених та засвоєних моральних норм і принципів, а не за рахунок зовнішніх сил; протистояти негативному натиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установкам, поглядам і переконанням, активно їх перетворювати, самостійно приймати моральні рішення (Воронін Д. Є., 2006, с. 8).

У свою чергу, безпосередньо процес формування здоров'язберігаючої компетентності розглядається у дослідженні науковця як взаємодія цільового, мотиваційно-ціннісного, змістово-операційного, програмно-орієнтованого, емоційно-вольового, діялісного й оцінного компонентів. Д. Є. Воронін розробив та науково обґрунтував модель та педагогічну технологію формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання.

Ю. М. Дубревський здійснив якісний та структурний аналіз управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту, що дало змогу науковцю визначити поняття «управлінська компетентність майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту» як систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що характеризують здатність фахівця до здійснення ефективного впливу на об'єкт управління в напрямках організаційної, навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності (Дубревський Ю. М., 2014, с. 12).

Дослідник вважає, що стрижневим компонентом у механізмі формування управлінської компетентності майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту виступає особистісний компонент, його підструктурами – особистісні та професійно необхідні якості. Вони характеризують світогляд, суспільну поведінку, соціальну та управлінську спрямованість особистості у професії, основні тенденції саморозвитку. (Дубревський Ю. М., 2014, с. 13).

Досліджуючи проблему формування рефлексивної компетентності майбутнього педагога з фізичної культури, В. В. Зданюк виявляє цілий ряд суперечностей, серед яких (Зданюк В. В.,

2009, с. 35): відсутність певної структури і змісту професійної компетентності педагога фізичної культури; необхідність формування рефлексивної компетентності, викликана специфікою професійної діяльності педагога з фізичної культури; відсутність умов формування у майбутніх педагогів фізичної культури рефлексивної компетентності; відсутність умов організації навчального процесу, сприяючого успішному формуванню рефлексивної компетентності; неоднозначність думок з приводу застосування компетентнісного підходу у вищій освіті. Як концептуальні основи формування рефлексивної компетентності дослідник виокремлює наступні положення (Зданюк В. В., 2009, с. 35): процес підготовки майбутніх педагогів повинен здійснюватися на основі компетентнісно-діяльнісного підходу; основою процесу підготовки майбутніх педагогів по фізичній культурі повинна стати спеціально організована педагогічна рефлексія; необхідно гармонізувати використання компетентнісно-діяльнісного і рефлексивно-діяльнісного підходів; процес формування рефлексивної компетентності повинен бути адекватний природі рефлексивної дії. Володіти компетентністю в цих видах діяльності. Рефлексивна компетентність, на думку В. В. Зданюка, виступає інтегруючим компонентом у структурі професійної компетентності педагога з фізичної культури.

Професійна компетентність вчителя фізичної культури розглядається В. В. Черняковим як складний інтегративний стан його особистості, якому притаманні високий рівень теоретичної, методичної, практичної і психологічної готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності відповідно до кваліфікаційних вимог (Черняков В. В., 2011, с. 221). Важливого значення також набуває високий рівень сформованості особистісних якостей педагога та здатність до прояву ним високого рівня соціально-педагогічної активності. Науковець виокремив структуру професійної компетентності вчителя фізичної культури: соціально-педагогічна, спеціально-педагогічна, диференціально-психологічна, методична, спеціальна і аутопсихологічна компетентність. Ці компоненти значною мірою характеризують кваліфікаційний рівень вчителя фізичної культури та виступають підвалиною ефективності його педагогічної діяльності. Разом із тим важливими для здійснення педагогічної діяльності, як вважає В. В. Черняков, є комплекс професійно-педагогічних, морально-вольових, за-

гальнолюдських якостей, теоретичних знань та професійно-педагогічних умінь що значною мірою характеризують рівень сформованості професійної компетентності вчителя фізичної культури.

Аналіз парадигмальної різноманітності наукових засад дослідження психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу, здійснений О. І. Гураю дозволив встановити багатогранність і багатоаспектність цього явища, методологічною основою розуміння сутності якого визначено найбільш продуктивні положення системного, синергетичного, парадигмального, аксіологічного, суб'єктного, антропологічного, діяльнісного, психосемантичного, професіографічного, професіогенетичного й акмеологічного підходів (Гура О. І., 2008, с. 25). Відповідно до цих положень психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу розглядається дослідником як системна якість особистості, що визначає відповідність фахівця вимогам до професійної педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі й може бути представлена у вигляді сукупності певних підсистем; її цілісність, саме існування забезпечується взаємозв'язком і постійним обміном із зовнішнім середовищем – умовами професійної діяльності; вона має дисипативний характер і є результатом взаємодії двох складних дисипативних структур: професійної й особистісної, характеризується циклічністю – виявляється з певною періодичністю та різною комбінацією елементів; виявляється у професійній діяльності й базується на діяльнісних компонентах; виконує інтегративну функцію психіки (Гура О. І., 2008, с. 26).

На думку С. Є. Бухальської, ефективність розвитку педагогічної компетентності викладача значною мірою залежить від їх особистісних потреб і мотивації до професійного зростання, педагогічних та організаційно-методичних умов для удосконалення педагогічної діяльності (Бухальська С. Є., 2013, с.8).

Висновки. Таким чином, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Подальшого наукового пошуку потребують такі перспективні напрямки, як: формування професійної компетентності у фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах; педагогічні аспекти підготовки викладачів до роботи в умовах компетентнісно-орієнтованої освіти; сформованість методичної компетентності у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Література

1. **Бухальська С. Є.** Розвиток педагогічної компетентності викладачів у системі методичної роботи медичного коледжу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. Є. Бухальська. – К., 2013. – 20 с.
2. **Воронін Д. Є.** Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Д. Є. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
3. **Гура О. І.** Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. І. Гура. – К., 2008. – 36 с.

4. **Дубревський Ю. М.** Якісний та структурний аналіз управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / Ю. М. Дубревський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 6 – С. 11-15. DOI:10.6084/m9.figshare.1003973

5. **Зданюк В. В.** Формування рефлексивної компетентності майбутнього педагога з фізичної культури [Електронний ресурс]. – 2009. – С. 33-36. – Режим доступу: http://fizkultura.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/06/8_Зданюк.-ФОРМУВАННЯ-РЕФЛЕКСИВНОЇ-КОМПЕТЕНТНОСТІ-МАЙБУТНЬОГО-ПЕДАГОГА-З-ФІЗИЧНОЇ-КУЛЬТУРИ.pdf

6. **Коновальська Л. О.** Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. О. Коновальська. – К., 2011. – 22 с.

7. **Самсутіна Н. М.** Формування професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. М. Самсутіна. – К., 2011. – 22 с.

8. **Сисоєва С. О.** Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового Закону України «Про вищу освіту» / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2015. – Випуск 1-2. – 124 с. – С. 7-14.

9. **Сударєва Н. С.** Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. С. Сударєва. – К., 2011. – 22 с.

10. **Черняков В. В.** Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій: Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. В. Черняков. – Чернігів, 2011. – 221 с.

Петренко Н. В. О ПРОБЛЕМЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

На основе исследования отечественных ученых и специалистов в отрасли образования, в статье рассмотрена проблема профессиональной компетентности преподавателей физического воспитания, научно-педагогическая деятельность которых способствует развитию высшего учебного заведения и направлена на повышение качества образования студентов, что обеспечивает конкурентоспособность и престиж самого высшего учебного заведения.

Ключевые слова: здоровый образ жизни; образование; профессиональная компетентность; физическое воспитание.

Petrenko N. ABOUT THE PROBLEM OF DEVELOPMENT OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

Based on the study of domestic scientists and experts in the field of education, in the article reveals the problem of professional competence of teachers of physical education, scientific and pedagogical activity which contributes to the development of higher educational institutions and is aimed at improving the quality of education that ensures competitiveness and prestige of the institution of higher learning.

Higher education institutions as social institutions join teaching staff that has common interests and goals, but is characterized by different areas of teaching activities. Scientific and pedagogical activity of teachers supports the development of higher education and is aimed at improving the quality of teaching students, providing educational services that provide competitiveness and the prestige of the institution. Therefore, the establishment and successful development of each institution is defined with the professional qualification of the staff, it's intellectual potential, the professional competence of scientific and pedagogical staff.

Considering the professional competence of the scientific-pedagogical personnel of higher educational institutions, it should be stressed that the level of such competence is largely determined by the psychological-pedagogical component, because, as research and practice shows, a significant number of representatives of the teaching staff of higher educational institutions do not have proper education that leads to a decrease in the efficiency of the educational process. To a great extent this is true of teachers of physical education, because of the lack of competence in their professional-pedagogical activity can affect the health of students.

Keywords: education; healthy life-style; physical education; professional competence.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-коресп. НАПН України,
Заскалета С. Г. – к. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015

Подано до друку 22.10.2015